

Bauhaus

**Tekst og illustrationer
Søren Scheffmann**

Indhold

- Indledning
Bauhaus 3
- Bauhaus - en skole for håndværkere og kunstnere 5
- Funktionalistisk byggeri 7
- Bauhaus og det abstrakte maleri 8
- Johannes Ittens farvelære 10
- Bauhaus og industrielt design 11
- Bauhausbevægelsens relationer og indflydelse på dansk arkitektur,
design og malerhåndværk 12
- Nøglebegreber til anvendelse ved bedømmelsen af svendeprøverne 2008,
med temaet "Bauhaus" 13

Indledning

Bauhaus (1919-1933)

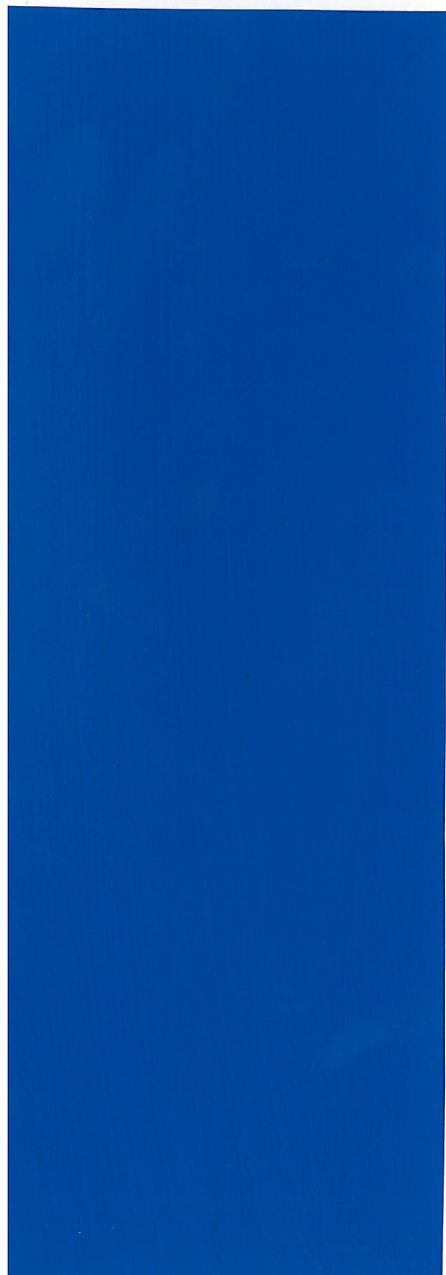
Bauhaus, ”bygningshuset”, var en skole for kunst og håndværk, som havde skelsættende betydning for arkitektur, billedkunst og kunsthåndværk i det 20. århundrede.

Bauhauskolen blev grundlagt i Weimar af arkitekten Walter Gropius (1883-1964). Skolen introducerede den stilretning, funktionalismen, som fik afgørende betydning for stort set al arkitektur og formgivning helt frem til sidste del af det forrige århundrede. For det dekorative malerarbejdes vedkommende blev der radikalt brudt med de historiske stilarter og et rent og enkelt form- og farveudtryk blev tilstræbt.

Dekorationer tog i begyndelsen af perioden stadig sit afsæt i genkendelige figurer men blev forenklet og stiliseret, så et klart og raffineret udtryk opnåedes. Nøgleordene var: ren linje, ren form og ren farve.

I Skandinavien repræsenterer bl.a. Arne Jacobsen og Alvar Aalto den ”nye” stil.

Bauhauskolens mål var at bygge bro mellem kunst og håndværk.

Funktionalistisk byggeri.

"Huset er en maskine til at bo i og skal konstrueres som en maskine", således formulerede en af det 20. århundredes store funktionalistiske arkitekter franskmænden Le Corbusier (1887-1965) den rationelle tankegang, der lå til grund for udviklingen af det funktionalistiske byggeri.

Bauhaus – en skole for håndværkere og kunstnere.

”Lad os skabe et nyt lav af håndværkere uden de klasseskel, der har etableret en arrogant barriere mellem håndværkere og kunstnere. Sammen skal vi udtænke og skabe fremtidens nye bygning, der vil omfatte arkitektur, skulptur og maleri som en enhed og som en dag vil rejse sig mod himlen, som et krystalklart symbol på den nye tro, der er på vej”, så ambitiøst erklæredes formålet med Bauhaus i skolens manifest.

Med afslutningen af 1. verdenskrig i 1918, hvor de mørke skyttegrave rundt i Europa tegnede deres uhyggelige sorte kalligrafi i landskabet, blev drømmen og troen på dette teknologiske og videnskabelige fremskridt, som skulle sikre menneskeheden velstand og verdensfred, umiddelbart skudt i sæk. Men udviklingen af ny teknologi og videnskabelige fremskridt fortsatte og nærrede snart atter håb om social og kulturel vækst.

Blandt mange kunstnere og intellektuelle bredte troen på en mere retfærdig samfundsudvikling sig efterhånden, hvorved de skarpe sociale og økonomiske skel mellem mennesker skulle opløses og i bedste fald helt fjernes.

Kunsten skulle indtage en central nøgleposition i denne revolutionære verdens omvæltning og fjerne dødsfrygten og virkelighedsflugten. Kunst og arkitektur skulle i forening tjene en ny tids mennesker ved anvendelse af et helt nyt objektivt ”sprog”, hvor ærlighed og enkelhed i formgivningen, farvevalget og materialeanvendelsen skulle sammensmeltes i en stor og fælles harmoni. Fjernes skulle tidligere tiders kritikløse stilimitation og stilperiodiske sammenblanding, og skabes skulle en ny stil. En ny stil, hvor funktionen skulle tage afsæt i den kunstneriske skaben og være den iboende kraft, som ville sikre den fuldkomne og optimale æstetik. ”Billedsproget” skulle, uanset om det var inden for kunst, arkitektur, kunsthåndværk eller kunstindustri, reduceres til et absolut minimum. Kunsten skulle tjene det ny samfund og udbredes blandt almindelige mennesker og ikke kun til en lille elitær samfundsklasse.

Et ”rent” og ”ærligt” udtryk skulle opnås, uanset om det var udformningen af dagligdags brugsgenstande eller store bygningskomplekser det omhandlede.

I det tidligere Sovjet eksperimenterede de konstruktivistiske malere med en forenkling af billedsproget. En abstraktion, som byggede på al billeddannelse fundament – de geometriske grundfigurer.

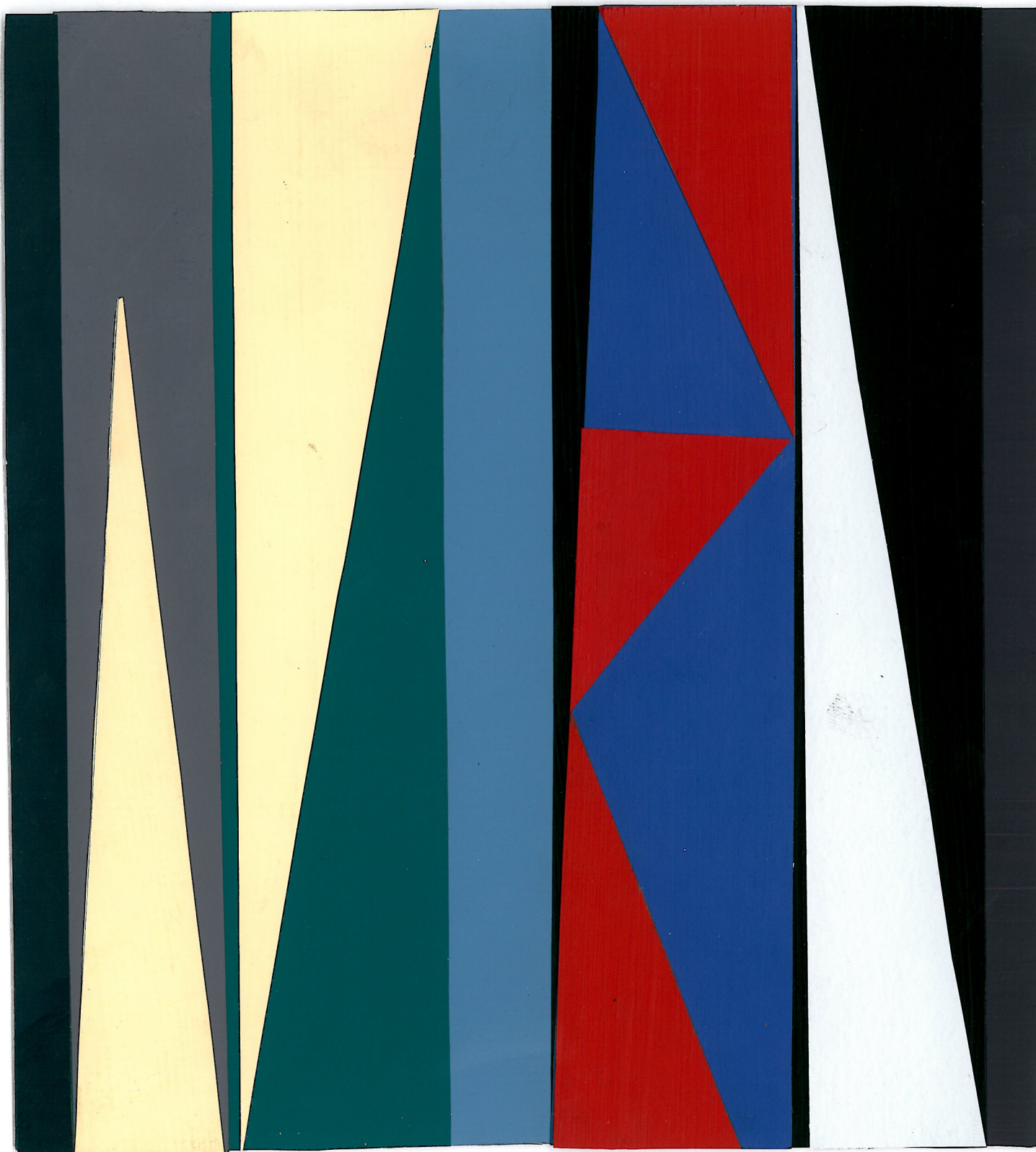
I Holland arbejdede gruppen De Stijl parallelt hermed, og i Tyskland grundlagde arkitekten Walter Gropius (1883-1969) i 1919 fagskolen Bauhaus, som byggede på samme idegrundlag om, at enkelhed er smukt, og at funktion og æstetik er tæt forbundne størrelser, som i forening kan udgøre det fuldkomne. Det var nogle af datidens fremmeligste malere, arkitekter og kunsthåndværkere, der underviste på Bauhaus-skolen. Det var bl.a. udover Walter Gropius selv: Poul Klee (1879-1940), Johannes Itten (1888-1967), Wassily Kandinsky (1866-1944), Eliezer Lissitsky (1890-1941), Nagy-Moholy (1895-1946) og Oskar Schlemmer (1888-1943). Bauhaus regnes for den betydeligste skole for arkitektur og kunsthåndværk i det 20. århundrede.

Skolen blev grundlagt i Weimar, men flyttede i 1925 til en nybygget skole i Dessau, tegnet af grundlæggeren selv, Walter Gropius.

Fra skolens begyndelse, hvor skarpe politiske holdninger om samfundets indretning var blevet klart og utvetydigt udmeldt, havde den været en torn i øjet på borgerskabet. Dette tiltog med tiden i stigende omfang ikke mindst efter at arkitekten og kommunisten Hannes Mejer (1889-1954) i 1928 overtog ledelsen af skolen efter Gropius. I 1930 blev Mejer afskediget og skolen sat under administration, og blev nu ledet af arkitekten Ludwig Mies van der Rohe (1886-1969). Men i 1932 var forargelsen og modstanden mod skolens radikale holdninger og kontroversielle frembringelser blevet så stor, at man i Dessau besluttede at stoppe den økonomiske støtte til Bauhaus. Skolen flyttede derefter til Berlin, men allerede året efter, med nazisternes magtovertagelse i 1933, lukkede

skolen som en følge af den undertrykkelse og forfølgelse af, hvad de betegnede som "entartete" (degenererede) kunst.

Skolen genskabtes i 1937 i Chicago, som New Bauhaus i Chicago (Chicago Institute of Design). Den fornyelse og udbredelse af moderniteten indenfor arkitektur og kunsthåndværk, som hele bauhausbevægelsen er en fornem kombattant for, har haft skelsættende betydning ikke alene indenfor arkitektur og kunsthåndværk, men i høj grad også i det dekorative danske malerhåndværk i det 20. århundrede.

Funktionalistisk byggeri.

”Huset er en maskine til at bo i og skal konstrueres som en maskine”, således formulerede en af det 20. århundredes store funktionalistiske arkitekter franskmanden Le Corbusier (1887-1965) den rationelle tankegang, der lå til grund for udviklingen af det funktionalistiske byggeri.

Le Corbusier, som udover at være arkitekt også var maler, og arkitekten og grundlæggeren af Bauhaus Walther Gropius regnes for at være funktionalismens førende og mest indflydelsesrige teoretikere og stilskabere og var skoledannende for en ny generation af europæiske arkitekter og formgivere fra 1920'erne og de følgende årtier.

Med afsæt og inspiration i det menneskelige legemes proportioner udviklede Le Corbusier et modulsystem (Modulor), som realiserede hans ideer om en forening af det funktionelle og æstetiske i arkitekturen. Blandt Le Corbusiers mange værker indenfor arkitektur, men også maleri og byplanlægning, regnes hans sene bygninger som kirken Notre Dame du Haut og klosteret la Tourette for værende de væsentligste og som værende ikoner indenfor funktionalistisk arkitektur. I hans bog ”Menneskenes boliger” fra 1942 sammenfattes hele hans tankesæt og bogen har givet inspiration til generationer af unge arkitekter og designere.

Uanset om det eksempelvis er Le Corbusier, Walter Gropius eller vores egen Arne Jacobsen, der står som fader til en bygning, er enkelhed, retlinjethed og en bevidst anvendelse af materialer, herunder maskinelt fremstillede bygningselementer det, der kendetegner bygningens fremtoning.

Bauhaus og det abstrakte maleri.

På Bauhaus var flere af de store pionerere indenfor den moderne malerkunst ansat som undervisere, bl.a. Poul Klee og Wassily Kandinsky, og skolen havde tætte kontakter til andre af den abstrakte kunsts koryfæer, bl.a. Piet Mondrian (1872-1944).

Ovennævnte billedkunstnere repræsenterer hver især de tre hovedtendenser, der gør sig gældende i starten af det abstrakte og til dels nonfigurative maleris gennembrud.

Wassily Kandinsky udviklede et koloristisk og stærkt ekspressionistisk maleri af næsten kosmisk karakter og med et fuldkomment nonfigurativt indhold.
Kandinsky udgav flere kunstteoretiske bøger og skrifter.

Poul Klees kunst er abstrakt maleri kombineret med elementer af surrealistisk karakter. Hans værker fremstår lyriske med en udpræget og raffineret fornemmelse for farvernes udtryksmuligheder.

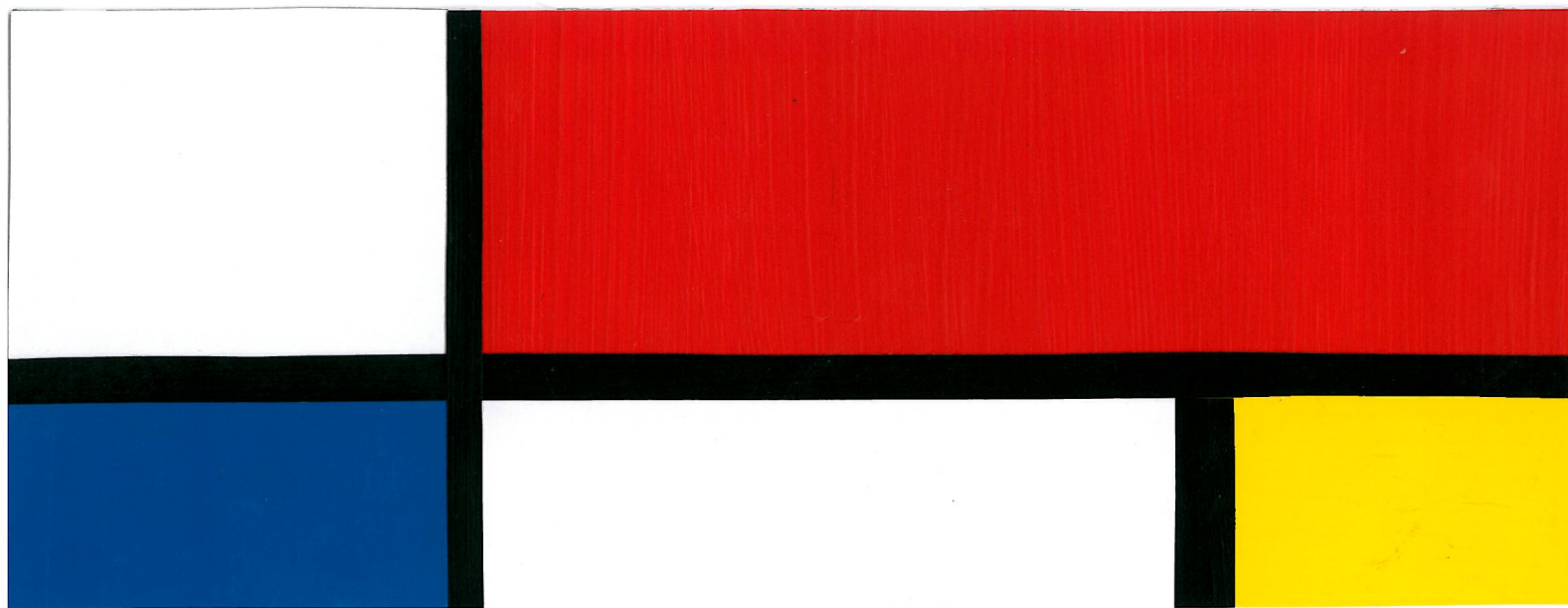
I Klees sene produktion reduceres motiverne til en form for tegnskrift, af næsten ornamental karakter.

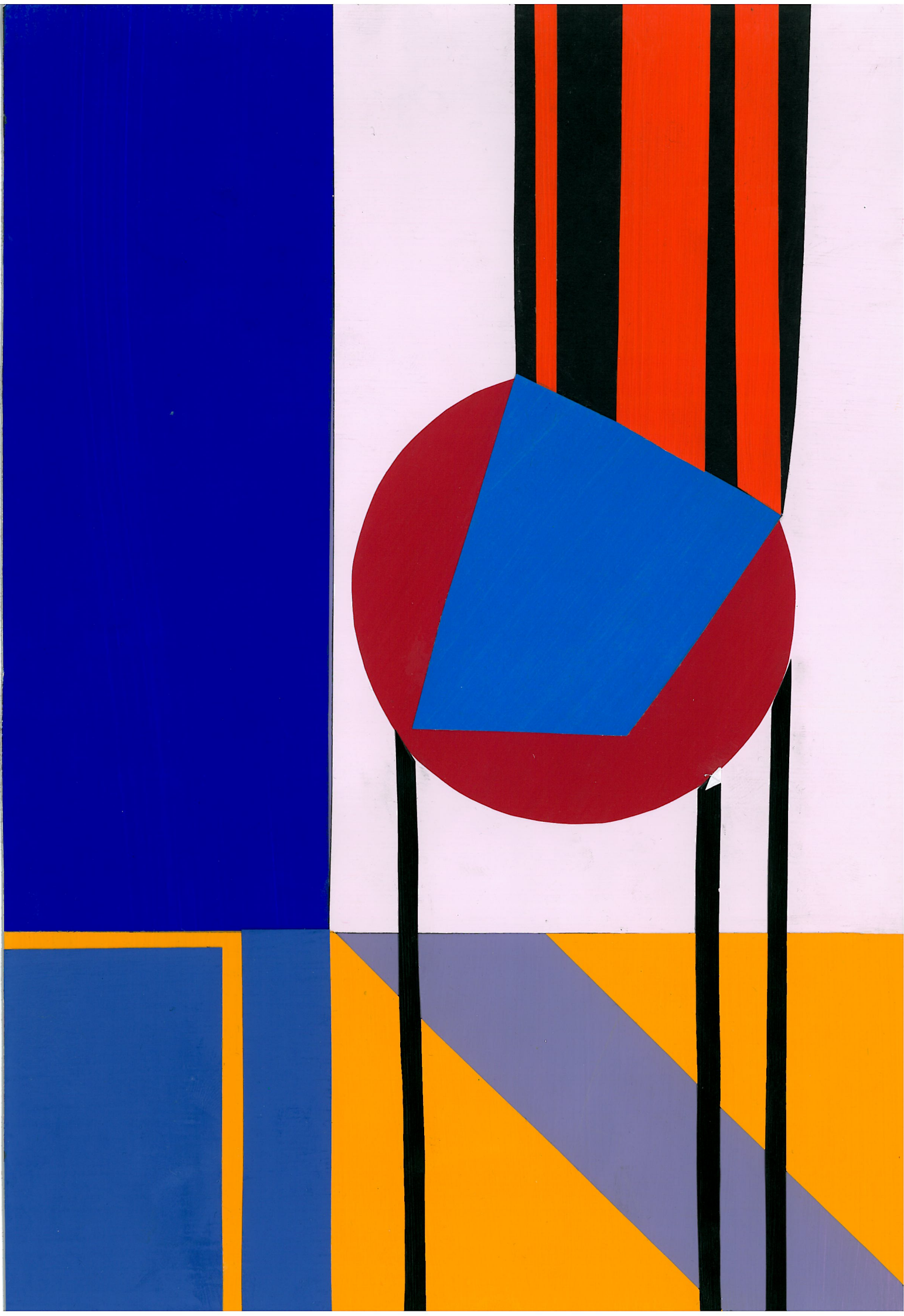
Poul Klee regnes for at være en af Bauhausskolens mest engagerede lærere og udfærdigede ikke mindre end 3000 manuskriptsider til brug i undervisning i det han definerede som ”kunstens videnskab”.

Piet Mondrian begyndte sin karriere som kubistisk maler, men hans maleri blev med tiden mere og mere abstrakt, for til sidst at ende ud i den fuldkomne nonfiguration.

Mondrian anvendte udelukkende lodrette og vandrette linier og ganske få rene unuancerede farver. Denne kliniske bearbejdning af billedfladen betegnede han som neoplasticisme, og han udgav en pamflet af samme navn, som beskrev og forklarede begrebet.

Ovennævnte kunstnere har haft stor betydning for udviklingen af den moderne danske malerkunst, således fik ikke mindst Poul Klees sene værker afgørende indflydelse på danske malere som bl.a. Asger Jorn.

Johannes Ittens farvelære.

”Alt, hvad du kan lære af bøger eller af dine lærere, er som en kærre”, hedder det et sted i Veda’erne. ”Men kærren er kun brugbar, så længe du befinder dig på vejen. Når du kommer til vejens ende, stiger du ned af kærren og fortsætter til fods”, fra indledningen i Johannes Ittens bog ”Farvekunstens elementer”.

Den schweiziske maler og farveteoretiker Johannes Itten var en af de mange legendariske undervisere på Bauhaus. Itten er først og fremmest kendt for udviklingen af den tolvdelte farvekreds som sammen med en lyshedsskala første gang publiceredes i 1921 i tidsskriftet ”Utopia”.

Johannes Itten udgav i 1961 det store og omfattende værk ”Kunst der Farbe”, som er en af de væsentligste udgivelser indenfor farvepsykologi og farvesystematik i det 20. århundrede og et værk som stadig har stor betydning for mennesker, der på den ene eller anden måde beskæftiger sig med farver. ”Kunst der Farbe” er en æstetisk farvelære, hvor vægtningen meget lægges på

farvepsykologiske aspekter og menneskers individuelle og subjektive farveoplevelser. Under arbejdet med den store farvelærebog ønskede Itten at sammenfatte grundsubstansen i det omfattende og også noget svært tilgængelige teoretiske værk i en mindre og for en bredere gruppe af mennesker lettere forståelig bog. Bogen kaldte han ”Den lille farvelære” og indeholder grundelementerne fra ”den store”, bl.a. den tolvdelte farvestjerne og de syv kontrastformer.

Efter Johannes Ittens død i 1967 blev denne ”lille” og dog så store indsigtfulde bog udgivet i 1970, og udkom på dansk på Borgens Forlag i 1977 med titlen ”Farvekunstens elementer”.

Johannes Ittens fremragende farvebog vandt hurtigt stor udbredelse i undervisningen i farvelære, herunder ikke mindst på de danske Malerskoler som, foranlediget af Malerfagets Faglige Fællesudvalg, lod bogen omskrive til den såkaldte ”Praktiske farvelære”, der stadig anvendes på mange af landets skoler.

Bauhaus og industrielt design.

Formgivning og konstruktion var nogle af nøglebegreberne på Bauhaus, og skolens interesse for udformningen af brugsgenstande ud fra konceptet rationalitet og optimal funktion, skabte senere grundlaget for udviklingen af begrebet industrielt design.

På Bauhaus, hvor kunstnere og håndværkere arbejdede side om side og iklædt håndværkernes arbejdstøj og med de middelalderlige begreber lærling, svend og mester, var målet at skabe den nye tids gotiske katedral. For at nå dette ambitiøse mål var blandt mange ting ikke mindst et indgående materialekendskab af fundamental betydning.

Den kompositionelle opbygning, uanset om det er en bygning, et maleri eller en brugsgenstand tog afsæt i en bevidst og rationel forholden sig til punktet, linien og fladen, men som noget nyt blev overfladens karakter, tekstur, nu også af stor betydning for at opnå det fuldendte værk.

Fabriksfremstillede produkter og byggematerialer som jernbeton blev anvendt i kombination med gamle velkendte og afprøvede materialer som træ og sten.

Fornuft og fantasi skulle i forening indgå i løsningen af formgivning af selv de mest dagligdags brugsgenstande og dermed løse samfundets praktiske problemer på forbilledlig vis, og skabe grundlag for en ny og bedre tilværelse for menneskeheden.

Kunsten skulle med andre ord i samfundets tjeneste, og dertil skulle det moderne produktionsapparat udnyttes, således at en vis form for standardisering af boligerne og dagligdagens brugsgenstande fik høj kunstnerisk kvalitet, samtidig med at de var økonomisk overkommelige at tilegne sig, også for den brede del af befolkningen. "De navnløse konstruktører ved fabrikkerne", således beskriver Poul Henningsen (1894-1967) den nye tids kunsthåndværkere og industrielle designere.

Bauhausbevægelsens relationer og indflydelse på dansk arkitektur, design og malerhåndværk.

Funkis er den danske og også skandinaviske betegnelse for funktionalisme. Stilen, som udover bauhausbevægelsen og konstruktivismen er sammenfaldende med den hollandske kunstnergruppe De Stijl, der var en reaktion på og oprør imod historismens kritikløse plagiering og imitation af tidligere perioders stilistiske udtryk, fik afgørende betydning for dansk arkitektur og design.

Poul Henningsen var en af de væsentligste danske fortalere for funktionalismen, og med hans kulturradikale afsæt provokerede han borgereskabet. Tankesættet, omfattede ikke blot arkitektur og formgivning men også det politiske og kulturelle liv samt også den private sfære, herunder en begyndende seksuel frigørelse, var på alle måder stærkt radikalt.

For arkitekturens område skulle klunkestilens romantiske støv fjernes og småborgerskabets smagløse nipsgenstande smides ud, og der skulle bygges boliger i en ny tids stil, med rigeligt og godt lysindfald, rindende vand og ved anvendelse af moderne og nutidige byggematerialer.

Rundt omkring i de danske byer blev der fra slutningen af 1920'erne og i 1930'erne opført funkisvillaer (bungalower) med et enkelt og rent kubistisk udtryk.

Større boligkomplekser og bygninger kom senere til, og blandt disse står Arne Jacobsens (1902-1971) Århus Rådhus (1939-1942) og hans SAS-hus i København som ikoner på funktionalistisk byggeri.

Indenfor dansk formgivning og i den forbindelse ikke mindst indenfor møbeldesign får bauhausbevægelsens funktionalistiske koncept stor indflydelse, og store internationale anerkendte møbelarkitekter, som Hans J. Wegner (1914-2007), Børge Mogensen (1914-1972) og Poul Kjærholm (1929-1980) var helt klart inspireret af den sydfrakommende enkle formgivning.

For malerfagets vedkommende erstattes med tiden den før så hyppige anvendelse af imitation af marmor og træ med enkle dekorative elementer, og farvevalget blev mere "rent" og klart. I denne forbindelse bør malermester og malerskolelærer Marlo Joensen (1884-1965) nævnes. Joensen kom til at stå som bannerføreren for udviklingen og udbredelsen af et forenklet og ærligt udtryk når dekorative maleopgaver skulle løses, og ved anvendelse af en mere stærk og klar farvepalet end i den foregående stilblandingsperiode.

Nøglebegreber til anvendelse ved bedømmelse af svendeprøverne 2008, med temaet "Bauhaus".

- Dyrkelse af farven, så den fremstår med et rent og klart udtryk.
- Enkel dekorativ komposition, hvor de geometriske grundformer er "læsbare" og danner det kompositionelle fundament.
- En god komposition er en komposition, hvor intet kan undværes, uden at den bliver forringet.
- Hvis dekorationen er inspireret af et naturalistisk forlæg, skal den fremstå stiliseret.
- Ingen anvendelse af imitation.
- Lasur kan udmærket bruges, men skal i så fald ikke anvendes til at imitere træ eller marmor, men eksempelvis som abstrakte "kæmninger", der tilføjer overfladens tekstur et særligt udtryk.

